

Den ugifte mor og hennes sosiale omgivelser

De fem følgende kapitler bygger på data fra intervjuundersøkelsen. Utvalget besto som tidligere nevnt av 77 ikke-før-gifte mødre bosatt i Oslo og med et lite hjemmeboende barn. De fremstilte resultatene bør vurderes nøye i hver enkelt sammenheng, fordi utvalget ikke kan sies å være representativt for alle grupper av ugifte mødre i hele Norge. Visse tendenser vil dog gjøre seg gjeldende. For oversiktens skyld er resultatene fremstilt i prosenter selv om basis for prosenttallet undertiden ikke tillater dette.

FORHOLDET TIL FORELDRENE

Det kan være rimelig å anta at ugifte mødre har det vanskelig i forholdet til sine medmennesker. Vi vet at det i samfunnet ligger en viss aggresjon overfor denne gruppe avvikere, og vi skulle vente at ugifte mødre møter negative sanksjoner slik som de vanligvis blir avvikere til del.

I vår undersøkelse regnet vi derfor med å stå overfor en gruppe kvinner som på flere måter hadde det vanskelig i samfunnet. Vi forventet blant annet at de ville være relativt ensomme, fordi de ved barnets fødsel hadde mistet en del av sine tidligere sosiale

kontakter og fordi få eller ingen nye sosiale kontakter hadde erstattet de gamle. Det var derfor med spesiell oppmerksomhet at vi rettet søkelyset mot den ugifte mors sosiale system.

Det har ofte vært antatt at jo mindre miljøet fordømmer de ugifte mødre, jo flere ugifte mødre vil det under ellers like vilkår bli i miljøet.¹ Dette behøver selvfølgelig *ikke* bety at flere ugifte kvinner vil avle barn med menn de ikke er gift med dersom miljøet er positivt, men det kan bety at det sosiale press er mindre til enten å få et svangerskap avbrutt, inngå et uønsket ekteskap eller gi barnet bort til adopsjon.

Det ville derfor være interessant å vite litt mer om hva slags press de ugifte mødre som hadde beholdt sine barn, hadde vært utsatt for. Styrken av det sosiale press avhenger imidlertid av avsenderens relevanse for mottakeren, og bare visse personers eller gruppers mening er sett på som viktige av den ugifte mor.

Men siden disse ugifte mødre for en stor del er meget unge og stadig økonomisk avhengig av foreldrene, ville det være rimelig at blant annet foreldrenes reaksjon på graviditeten var meget vesentlig for dem.

Som det fremgår av Tabell 1, var det 9 prosent av mødrene som slett ikke fortalte foreldrene at de ventet et barn, og det var 2 prosent som oppga at foreldrene ikke interesserte seg for det. Det var 17 prosent som oppga at foreldrene enten ble ulykkelige eller direkte øvde press på datteren for at hun ikke skulle bli ugift mor, men heller forsøke å få abort, få mannen til å gifte seg med henne, eller bare siden adoptere bort

Foreldrenes reaksjon på den ugifte datters graviditet.

Tabell 1.

Foreldrenes reaksjon	Relative tall N = 105*	
Presset for abort	6	Negativ reaksjon I alt: 32
Presset for giftermål	5	
Presset for adopsjon	1	
Sendte datteren bort	3	
Ble ulykkelige	17	
Var likeglade	2	I alt: 11
Visste det ikke	9	
Tok det pent	30	Positiv reaksjon I alt: 48
Tok det pent etter en stund	18	
Annet**	9	I alt: 9
	100 prosent	100 prosent

* N = 105 skyldes at flere personer har oppgitt flere svar.

** Ni av svarpersonene oppga at deres foreldre var døde på dette tidspunkt.

barnet. Det var bare i tre tilfeller at piken ble kastet direkte ut av hjemmet, og i ett av disse tilfellene angret foreldrene seg like etter og fikk datteren hjem igjen. Men det var mange av foreldrene som tok situasjonen pent, og enda flere som etter den første negative reaksjon hadde vennet seg til tanken. Det var 18 prosent av mødrene som oppga at deres foreldre etter en stund hadde akseptert datterens tilstand og hjalp til på forskjellig måte. Foreldrenes reaksjoner var ikke avhengige av om datteren tilhørte de yngre eller de eldre aldersgrupper. I alt var det 32 prosent av foreldrene som reagerte negativt overfor datterens graviditet, mens det var 48 prosent av foreldrene som reagerte positivt overfor datteren og prøvde å hjelpe henne.

Når det gjelder forholdet til foreldrene *etter* barnets fødsel, får vi opplyst at 64 prosent av mødrene hadde et godt forhold til foreldrene, 18 prosent hadde et noenlunde godt forhold til foreldrene, og bare 4 prosent hadde et direkte dårlig forhold til foreldrene. Dette betyr at den nære familie stort sett aksepterer den ugifte mor og hennes barn og at hun får støtte i denne del av miljøet. En kan da spørre om ugifte mødre kommer fra miljø som på forhånd er mer tolerant overfor denne form for atferd, eller om det heller er så at den generelle holdning til ugifte mødre modifiseres det øyeblikk det gjelder ens egen datter. Både Vincent² og Goode³ har vist at det er mer akseptabelt å få barn utenfor ekteskap i de lavere sosiale lag enn i det øvrige samfunn. I vår undersøkelse tilhører 46 prosent av fedrene til de ugifte mødre de lavere sosiale lag, og det er en tendens i retning av at de foreldre hvor faren tilhører den nederste av de fire yrkesgrupper, har utvist en mer tolerant atferd overfor datterens graviditet enn de øvrige foreldre har.

Det er 47 prosent av de intervjuede som bor hjemme hos foreldrene med barnet sitt. Dette er delvis en nødvendighet som er skapt av bolignoden, men det er ingen tvil om at det utover de mange ulemper også innebærer store fordeler for datteren. Det gjelder de mange praktiske ting med felles pass av barnet, felles matlaging, og mindre utgifter til husleie. Utover dette betyr den felles husholdning en synlig akseptering av den ugifte mor fra foreldrenes side. Dette innebærer at familiens øvrige omgangskrets også må godta henne, dersom de skal fortsette å være en del

av foreldrenes sosiale nettverk. Den dobbelte rolle som datter i huset og ugift mor kan lette overgangen mellom de to roller.

Av dem som ikke bor hjemme, er det 26 prosent som ofte er på besøk hjemme, og bare 9 prosent som aldri er hjemme.

Det er bare i 51 prosent av tilfellene at begge kvinnens foreldre lever og bor sammen. I 21 prosent av tilfellene er den ene av foreldrene død, i 12 prosent er begge døde, og i 16 prosent av tilfellene er de skilte. Ikke i noe tilfelle har vi fått vite at foreldrene ikke var gift med hverandre. Hvorvidt andelen av «hele» familier avviker fra det man ellers ville finne i en lignende befolkning som den vi har tatt for oss, har vi ikke hatt mulighet for å bedømme.

FORHOLDET TIL NABOENE

Når det gjelder naboene, er det ikke mange av de ugifte mødre som klager over at de har møtt negative sanksjoner fra den kant. Vi har spurt mødrene hvor godt de kjenner naboene ut fra den betraktning at negative sanksjoner fra primær-gruppe relasjoner har større virkning enn negative sanksjoner fra sekundær-gruppe relasjoner. Vi har også spurt om naboene vet at moren ikke er gift. Det er 68 prosent som svarer at naboene helt sikkert vet at barnet er født utenfor ekteskap, og det er 20 prosent som like sikkert vet at naboene er uvitende om at barnet er født utenfor ekteskap. Det er bare en enkelt av disse kvinner som har greid å være mye sammen med naboene og likevel holdt det hemmelig at hun ikke er gift. Det viser seg

at det i like høy grad er de yngre som de eldre kvinner som prøver å skjule at de ikke er gift. Det er ytterligere 13 prosent som opplyser at de ikke vet om naboene er klar over at de ikke er gift, og halvdelen av disse omgås naboene uten å berøre emnet.

Dersom ønsket om å skjule at barnet var født utenfor ekteskap virkelig betydde noe, så ville det sikkert vært mange som benyttet seg av «frue»-tittelen. Det er imidlertid bare 17 prosent som oppgir å gjøre det, mens det er hele 65 prosent som konsekvent kaller seg «froken». Atten prosent har ikke helt kunnet bestemme seg og bruker skiftesvis «fru» eller «froken» alt etter hvilken situasjon de befinner seg i.

Nærmere halvdelen av de ugifte mødre kan man kalle vel tilpasset i sitt nabolag, idet de går på besøk hos naboene og får besøk igjen, mottar forskjellige former for hjelp og yter hjelp til dem. Samtlige av dem som ikke kjenner noen av naboene, bor i leid husvære og er gjennomsnittlig noe eldre enn den øvrige gruppe av ugifte mødre. De som enten bor hjemme hos foreldrene eller har egen leilighet, er de som er best tilpasset i naboskapet. For de siste gjelder det vel at de allerede før barnets fødsel var kjent med naboene og at en fast bopel gir en positiv naboskapsorientering som også avspeiler naboenes forhold til moren. For de første gjelder det vi omtalte før, at foreldrenes akseptering av den ugifte mor og hennes barn påvirker omgivelsene, i dette tilfelle naboene, til en lignende akseptering.

Det er bare 6 prosent av samtlige ugifte mødre som oppgir at naboene har vært ubehagelige mot dem på

grunn av barnet, og 3 prosent av disse rapporterer at dette bare var rent midlertidige vansker. Fire prosent kan fortelle at naboene har vært ekstra snille da de forsto at piken skulle ha barn uten å være gift, mens 48 prosent opplyser at det ingen forskjell har vært å spore i naboenes holdning hverken under svangerskapet eller etter barnets fødsel.

Nå er dette en undersøkelse foretatt i en storby, og resultatene bærer sikkert preg av det. I en småby eller på et mindre sted ville det være vanskeligere for den ugifte mor å opprettholde en viss avstand fra naboene, og så vel negative som positive sanksjoner ville være mer følbare.

TIDLIGERE OG NYE VENNER

Når spørsmålet kommer opp om vennekretsen har skiftet eller er blitt mindre etter at kvinnen er blitt ugift mor, er det 66 prosent av mødrene som opplyser at de har opprettholdt kontakten med de fleste av de gamle venner, 20 prosent har fortsatt omgang med bare noen få av de tidligere venner, og 12 prosent har helt sluttet å være sammen med gamle venner. Det er også disse siste som har minst kontakt med naboene. De ugifte mødre hvis foreldre er døde, har i langt høyere grad enn de andre beholdt kontakten med gamle venner. Det er intet som tyder på at hverken alder eller arbeid utenfor hjemmet har noe å gjøre med hvorvidt man opprettholder vennekretsen.

De 56 prosent av mødrene som nevner at de har fått nye venner, har ikke først og fremst søkt seg nye

mannlige venner som kan bli fremtidige ektemenn. Mange oppgir at deres nye venner er ektepar og at de fleste av dem har de truffet enten gjennom kjente eller på arbeidsplassen. Det er i høyere grad de utearbeidende mødre som har fått nye venner. Nesten samtlige av mødrene har fortalt sine nye venner om barnet, og føler ikke at de trenger skjule situasjonen. Også på arbeidsplassen har nesten samtlige gjort det klart at de er ugifte mødre, og hverken i forhold til kameratene eller arbeidsgivere har det skapt vansker. Over halvdelen av dem diskuterer aldri på arbeidsplassen de problemene de har som ugifte og enslige mødre.

Det er interessant å merke seg at hele 34 prosent av mødrene har fått en eller flere nye bekjente som også er ugifte mødre. Halvdelen hadde møtt dem mens de selv bodde på mødrehjem, og flere hadde fortsatt bekjentskapet etter at de var fraflyttet mødrehjemmet. Dessuten var det 33 prosent av alle de ugifte mødre som allerede før graviditeten kjente en eller flere ugifte mødre, og flere regnet dem blant sine gode venninner.

DEN UGIFTE MORS EGEN OPPFATNING AV SAMFUNNETS HOLDNING

Vi har hittil sett at storstedelen av de ugifte mødre egentlig virker vel tilpasset både i forhold til foreldrene, til naboene, på arbeidsplassen og mellom nye og gamle venner. Spør man mer diffust om hvordan den ugifte mor synes at samfunnet som helhet har behandlet henne, så er det bare 8 prosent av mødrene

som synes at samfunnet har behandlet dem dårlig, mens 68 prosent sier at stort sett har samfunnet behandlet dem godt. Det er 23 prosent som mener at samfunnet hverken har behandlet dem bedre eller verre enn andre enslige mødre. Dette er interessant fordi det bringer oss tilbake til diskusjonen om hvorvidt den ugifte mors situasjon i høyere grad er betinget av at hun er *enslig* mor enn av at hun er *ugift* mor.

På et direkte spørsmål om det er noen av de ugifte mødre som har følt at andre mennesker har sett ned på dem fordi de fikk et barn uten å være gift, er det 20 prosent av mødrene som har hatt denne opplevelsen flere ganger, mens det er 26 prosent som har følt at bare noen få mennesker hadde denne holdningen. Alle de andre mødre oppgir at de *aldri* har vært utsatt for negative sanksjoner. Av dem som har vært utsatt for ubehageligheter, er det noen som oppgir at folk de har kjent, har sluttet å hilse; andre, og det var de fleste, kunne egentlig ikke si hva slags ubehageligheter de hadde vært utsatt for, de bare følte at det lå en negativ holdning i luften. Noen av de yngste mødre oppgir at det var blitt ropt etter dem på gaten, og to syntes at mennene var blitt «freidigere». En av de eldste mødrene fortalte at hun var blitt så forfulgt av barna i kvartalet at hun helst ikke gikk ut.

SAMMENDRAG

Det er med en viss forbauselse vi har konstatert at det egentlig ikke virker som om de ugifte mødre har det vanskelig i forhold til sine sosiale omgivelser. Av

alle dem vi har intervjuet, har det bare vært en enkelt som har vært virkelig isolert (dvs. ikke hatt kontakter på primær-gruppe-planet).

På grunn av det stigma som i vårt samfunn er knyttet til fødsler utenfor ekteskap, ville vi ha ventet at de ugifte mødre hadde merket dette både i form av en snevrere primær-gruppe og i form av direkte negative sanksjoner. Da dette imidlertid ikke synes å være tilfelle, må følgende spørsmål reise seg: 1. Er dette stigma overfor ugifte mødre overdrevet? 2. Tilhører de ugifte mødre et miljø som er mer tolerant overfor denne form for atferd enn det øvrige samfunn? 3. Er det så at den negative holdning overfor ugifte mødre er av en mer generell art, således at man det øyeblikk ens egen datter, venninne, eller arbeidskamerat blir ugift mor, ikke reagerer med en negativ holdning overfor henne, men tvert imot «forstår» henne bl.a. fordi man opplever avviket i en sammenheng som avspeiler flere sider av avviket? 4. Er det større sannsynlighet for at vi i vårt materiale har fått med de ugifte mødre som er best tilpasset i samfunnet?

Begynner vi med det siste spørsmål først, må svaret nok bli bekreftende. Det er rimelig å anta at de ugifte mødre som har greid denne situasjon best i forhold til sine sosiale omgivelser også er de som vil være minst mistroiske overfor en slik undersøkelse. De kvinner som fra før av prøvde å skjule overfor naboer og arbeidskamerater at de var ugifte mødre, ville antageligvis være mindre motivert til å delta i en samtale om ting som de av forskjellige grunner ikke har ønsket skulle komme fram. Hvor stor en del av de

ugifte mødre som ikke deltok i undersøkelsen som skulle ha hatt akkurat denne form for motiv til ikke å la seg intervjuet, vet vi selvfølgelig ikke.

Også det tredje spørsmål, om det finnes forskjeller i den generelle holdningen overfor ugifte mødre og den spesifikke holdning overfor den enkelte ugifte mor, må nok besvares bekreftende. Dette gjelder især foreldrenes holdning som først registreres som negativ, dvs. er et utslag av den generelle holdningen. Men rollen som ugift mor sjalter ikke ut rollen som datter, situasjonen vurderes i denne sammenheng, og foreldrenes holdning skifter langsomt fra negativ til direkte positiv, for så vidt som de fleste av foreldrene blir glad i barnebarnet og yter datteren både moralsk og økonomisk støtte. De ugifte mødre som ikke har foreldre, kompenserer for dette ved i høyere grad enn de andre å opprettholde kontakten med gamle venner. De ugifte mødre som har minst kontakt med gamle venner, er også de som har minst kontakt med naboene.

Når det gjelder det andre spørsmål, om miljøets toleranse, har vi bare noen spinkle data som kanskje kan si oss noe om i hvilken retning svaret går. Ser vi nemlig på yrket til den ugifte mors far, som skulle si noe om i hvilket miljø hun er oppdradd, ser det ut til at kvinner fra de lavere sosiale lag møter de færreste negative sanksjoner fra foreldrene når de skal ha barn uten å være gift. Dette er i overensstemmelse med amerikanske data.

Det første spørsmål vi reiste, om de negative holdninger overfor ugifte mødre, som antas å være i sam-

funnet, har vært overdrevet, har vi bare delvise data til å belyse. Over halvparten av modrene opplyser at de aldri har merket noe til denne negative holdningen, mens en femtedel av modrene oppgir at denne holdning har de merket ofte. Og igjen må vi undre oss over om ikke vårt utvalg var mer veltilpasset i samfunnet enn de ugifte mødre vi ikke fikk spurt, samt stille spørsmålet om hvordan den relativt store gruppen av ugifte mødre som sto foran å skulle gifte seg og derfor ikke besvarte vår henvendelse, passet inn i dette mønstret.